

POTICAJI ZA ODRŽIVU POLJOPRIVREDU/ EVALUACIJA POLITIKA POTICAJA INCENTIVES FOR SUSTAINABLE AGRICULTURE/ EVALUATION OF INCENTIVE POLICIES

Mate Budimir, mag. ing. agr.¹

Ljubomir Madunić, mag.oec.²

¹ Lovački savez županije splitsko-dalmatinske, Split, Republika Hrvatska

budimir.split@gmail.com

² Acht d.o.o.

ljubomir.madunic1@gmail.com

UDK / UDC 631.15:338.43

Pregledni članak

Sažetak:

Održiva poljoprivreda postaje sve važnija u svijetu s ciljem zaštite okoliša, očuvanja resursa i osiguranja prehrambene sigurnosti. Politike poticaja igraju ključnu ulogu u promicanju održivih praksi u poljoprivredi, uključujući agroekološke mjere, organsku proizvodnju i zaštitu bioraznolikosti. Ovaj rad istražuje različite politike poticaja i njihov utjecaj na održivost poljoprivrede

Ključne riječi: održivost poljoprivrede, zaštita okoliša, prehranbena sigurnost.

Summary:

Sustainable agriculture is becoming more and more important in the world with the aim of protecting the environment, preserving resources and ensuring food security. Incentive policies play a key role in promoting sustainable practices in agriculture, including agro-ecological measures, organic production and biodiversity protection. This paper explores different incentive policies and their impact on agricultural sustainability.

Keywords: sustainability of agriculture, environmental protection, food security

1. Uvod

Poticaji za poduzetništvo u poljoprivredi usmjereni su na poticanje razvitka poljoprivredne proizvodnje, distribucije i prerade poljoprivrednih prehrambenih proizvoda, osiguranje potpore malim i srednji proizvođačima radi povećanja konkurentnosti u poljoprivrednom sektoru. Generalno razlikujemo različite vrste poticaja, ovisno o razini na kojoj se pružaju, ali i prirodi mjera kojima se usmjeravaju. Tako poticaji mogu biti entitetski i lokalni, odnosno financijski, fiskalni, regulatorni, za obrazovanja i savjetovanja, brendiranja, certificiranja proizvoda i dr. [1]. Program potpora u poljoprivredi donosi se na temelju politika koje uključuju brojne obveze i postupanja. Na entitetskom nivou, u Federaciji Bosne i Hercegovine, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na prijedlog Federalno ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva donosi program mjera poticaja poljoprivredne proizvodnje. Program poticaja poljoprivredne proizvodnje temelji se na obvezama iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine s druge strane, kako bi se izvršila prilagodba praksi u vođenju poljoprivredne politike, u skladu s modelom zajedničke poljoprivredne politike Europske unije. Program potpora uvažava i Srednjoročne strategije razvitka poljoprivrednog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji svojim preporukama obvezuje Vladu Federacije Bosne i Hercegovine da za mandatni period poštuje usvojeni program rada, ali i zakonske odredbe kojima se definiraju mjere poljoprivredne politike. Program mjera potpora donosi se kroz javnu raspravu o prijedlogu Nacrta Zakona o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju, uz uvažavanje Zakona o poljoprivredi, Zakona o poljoprivrednoj organskoj proizvodnji, ali i raspoloživim novčanim sredstvima kroz Zakon o proračunu i Zakonu o izvršavanju proračuna Federacije Bosne i Hercegovine., kojima su definirane pozicije za potpore te redoslijed izvršavanja stvorenih proračunskih obveza. Klimatski uvjeti otežavaju poljoprivrednu proizvodnju, te je stoga nužno prilagoditi program poticaja u poljoprivredi novonastalim uvjetima, prije svega visokim temperaturama, kasnim mrazovima i izostanku padalina u ljetnom periodu, ali i potrebama za zadovoljavanjem domaćih potreba za poljoprivrednim proizvodima. U donošenju politika poticanja poljoprivredne proizvodnje značajnu ulogu ima i Odbor za poljoprivredu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, kao i znanstvene institucije, udruge poljoprivrednih proizvođača, kantonalna resorna ministarstva, različite asocijacije i komore. Po usvajanju Programa utroška sredstava, čiji su dio kriteriji njihove raspodjele, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine može donijeti odluku o usvajanju programa utroška sredstava. Za fiskalnu 2024. godinu usvojen Program utroška sredstava s kriterijima raspodjele sredstava “Subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima – Poticaj za poljoprivredu” iznosi 175.000.000 KM. Od ukupno navedenih sredstava izravno u model ruralnog razvoja odobreno je 45.500.000,00 KM, od čega za potpore mladim poljoprivrednicima svega jedan milijun, dok za potpore certificiranja organske proizvodnje 150.000 KM. Ostala sredstva namijenjena su potporama investiranja u poremu, odnosno poljoprivredne strojeve i priključne uređaje, opremu za biljogojstvo, stočarstvo i ribarstvo, stjecanje rasplodne stoke, izgradnju, proširenje i opremanje građevinskih, podizanje nasada, legalizaciju građevinskih objekata i zadovoljavanja okolišnih standarda, te u svrhu dorade

i prerade poljoprivrednih proizvoda. Sredstva namijenjena potpori investicijama u poljoprivredna gazdinstva na izrazito siromašnim područjima s nerazvijenom poljoprivrednom proizvodnjom 800.000 KM.

2. Agroekološke mjere

Agroekološke mjere obuhvaćaju prakse poput plodoreda, smanjenja upotrebe pesticida i gnojiva te promicanja biodiverziteta na poljoprivrednim gospodarstvima. Politike poticaja koje potiču primjenu agroekoloških mjera mogu uključivati subvencije za organsku proizvodnju, nagrade za očuvanje ekosustava i poticaje za korištenje ekoloških metoda kontrole štetočina. Kroz potpore želi se osigurati održiva poljoprivredna proizvodnja, odnosno ostvarivanje dohotka poljoprivrednih proizvođača, kao i njihova otpornost na tržišne uvjete poslovanja, s konačnim efektom, odgovarajuće opskrbe hranom. Konkurentnost, kao jedna od orijentacija programa poticajnih mjera, uključuje istraživanje, tehnologiju i digitalizaciju poljoprivrednih gazdinstva, kako bi im bilo omogućeno unapređenje položaja u lancu vrijednosti [2]. Potpore uključuju i mogućnost unapređenje učinkovitog upravljanja resursima, kao i ublažavanje klimatskih promjena i uvođenje korištenje energije iz održivih izvora. Uz navedeno, neizostavno se potporama potiče očuvanje ekosustava i očuvanja okoliša. Trend pomjeranja radne snage iz ruralnih krajeva u gospodarske centre, posebno napuštanja sela od strane mladih osoba i njihovog odlaska na rad u inozemstvo uvjetuje potrebu stvaranja odgovarajućeg životnog i radnog ambijenta na selu, što je jedan od ciljeva podrške kroz navedene potpore. Evaluacija ovih ciljeva može analizirati njihov utjecaj na produktivnost, ekološke parametre i ekonomske performanse poljoprivrednih gospodarstava.

3. Organska proizvodnja

Organska proizvodnja predstavlja praksu uzgoja hrane bez upotrebe sintetičkih pesticida i gnojiva te s naglaskom na očuvanju zdravlja tla i biodiverziteta. Organski uzgoj dobiva na značaju zbog pristupnih razgovora o članstvu u Europskoj uniji, koje će imati snažan utjecaj na razvoj poljoprivrednih gazdinstva. Prije svega se to odnosi na očekivanja rasta subvencija ali i cijena poljoprivrednih proizvoda, posebno onih iz organskog uzgoja. Za sada se radi o skromnim iznosima, te nestabilnim rokovima plaćanja, koja imaju značajan utjecaj na bavljenje organskom proizvodnjom. U poređenju s financijskim rezultatima poljoprivrednih gospodarstava koja se bave konvencionalnim načinom poljoprivredne proizvodnje, proizvođači iz organskog uzgoja nisu konkurentni, a u nekim segmentima niti održivi. Politike poticaja za organsku proizvodnju uključuju subvencije za certifikaciju, olakšice za organske proizvođače pri pristupu tržištu te poticaje za konverziju konvencionalnih farmi u organske. Evaluacija ovih politika ukazuje da se poticaji za organsku poljoprivrednu proizvodnju izravno odražavaju na rast tržišta organske hrane, dohodak poljoprivrednika i ekološku održivost poljoprivrednih sustava. Trenutno je stanje da organska poljoprivredna proizvodnja i njezin marketing gotovo ne egzistiraju, a izvoz organskih proizvoda prema članicama Europske unije gotovo da je nemoguć. Ako se potpore smatraju političkim, a cijene organskih proizvoda tržišnim elementom, onda se može reći da je naglasak stavljen na ekonomsku situaciju, gdje su proizvođači organskih proizvoda osuđeni na tržišne niše

kupaca, koji su voljni platiti troškove proizvodnje, te bi državna potpora trebala biti poticaj za prijelaz na ekološki uzgoj, za što je važan i marketinški pristup osvješćivanja kupaca i proizvođača, koji se treba kretati u duhu zdrave prehrane. S rastom brige za organskom proizvodnjom, koja se manifestira kroz marketinške akcije i izdašnije potpore organskim poljoprivrednim proizvođačima, može se očekivati i poboljšanje ekonomske situacije u organskoj poljoprivrednoj proizvodnji, te rast ponude poljoprivrednih proizvoda s oznakom organski.

4. Zaštita bioraznolikosti

Koncept bioraznolikosti i očuvanja ekosustava otvara pitanje promišljanja odnosa između čovjeka i prirode. Problem je posebno izražen kada se uzme u sferu promatranja poljoprivredne proizvodnje, kao najraširenijeg oblika upravljanja ekosustavom na planetu [3]. Koncept bioraznolikosti i očuvanja ekosustava poziva se na analizu onoga što ljudska vrsta čini ekosustavima i zašto to čine, te što ostavljaju u nasljedstvo sljedećim generacijama. Poljoprivreda, sa zasađenim šumama, konvencionalno opskrbljuje hranom, vlaknima i gorivo, te se tako poljoprivredni proizvođači izravno uključuju u sustav prirodnog održavanja ekosustava i bioraznolikosti. Kroz svoje agrotehničke mjere i druga postupanja, poput oprašivanja, suzbijanja bioloških štetnika, reguliranja i obnavljanja hranjivih tvari u tlu, oni poljoprivredu čine produktivnijom i kratkoročno isplativijom. Kroz svoj odnos, prije svega prema klimi i njezinoj regulaciji, čistoći vode, površinskih vodotoka, razine podzemnih voda, te apsorpciju otpada, oni upravljaju ekosustavom i bioraznolikosti. Na žalost, češće su motivirani okrenuti se trenutnim tržišnim pogodnostima, nego važnosti očuvanja širokog raspona bioraznolikosti, putem sve učestalijih poljoprivrednih praksi, koje za cilj imaju isključivo maksimiziranje proizvodnje hrane i goriva, s ostvarivanjem većeg profita. Istovremeno smo svjedoci ekstenzifikacije poljoprivrede putem širenja rubnog zemljišta u područja bogata divljom biološkom raznolikošću ili intenziviranje usvajanjem monokulture, koja mogu biti povezana s daljnjim smanjenjem bioraznolikosti [4]. Istovremeno se tradicionalne vrste i sorte zamjenjuju financijski profitabilnijim, što dovodi do toga da se poljoprivredni sustavi mogu okarakterizirati kao vrlo intenzivni, s niskom razinom raznolikosti, čime se potkopava prirodni protok usluga ekosustava [5]. Zaštita bioraznolikosti ključna je za održavanje ekosustava i dugoročnu održivost poljoprivrede i teško održiva bez potpora poljoprivrednim proizvođačima. Politike poticaja koje promiču zaštitu bioraznolikosti mogu uključivati subvencije za očuvanje divljih staništa, poticaje za implementaciju agrošumskih sustava te nagrade za očuvanje autohtonih sorti. Evaluacija ovih politika može analizirati njihov utjecaj na diverzitet biljnih i životinjskih vrsta, stabilnost ekosustava i ekonomske performanse poljoprivrednih gospodarstava. Sustav gospodarenja poljoprivrednom proizvodnjom, u smislu promatranja kroz prizmu očuvanja bioraznolikosti, traži prilagodbu novonastalih znanja iz ekoloških i evolucijskih istraživanja i praksi upravljanja, te osmišljavanje mehanizama poticaja za poticanje poljoprivrednika na pružanje takvih usluga. Domaće zakonodavstvo prilagođava standarde europskim praksama, dok istovremeno zakonodavna vlast ne čini dovoljno kako bi osigurala, iz svoje nadležnosti, dugoročne potpore poljoprivrednim proizvođačima, kako bi oni zadovoljavali šire javne potrebe nego u prošlosti..

5. Zaključak

Poticaji za održivu poljoprivredu imaju ključnu ulogu u promicanju održivih praksi i unapređenju ekološke i ekonomske održivosti poljoprivrede. Evaluacija politika poticaja važna je za identifikaciju najefikasnijih mjera i informiranje budućih političkih odluka. Daljnja istraživanja potrebna su kako bi se razumjeli kompleksni mehanizmi interakcije između politika poticaja, poljoprivrednih praksi i ekoloških i ekonomskih rezultata. Održiva poljoprivreda zahtijeva holistički pristup koji uključuje suradnju svih dionika kako bi se osigurala ravnoteža između produktivnosti, zaštite okoliša i društvene pravednosti.

Literatura

- [1] Tavares-Lehmann, A. T., Toledano, P., Johnson, L., Sachs, L. (2016). Rethinking Investment Incentives: Trends and Policy Options. New York: Columbia University Press. str. 22-31.
- [2] Ulf Narloch, U., Pascual, U., Drucker, A.G. (2009) Payments for agrobiodiversity conservation services (PACS): Creating incentive mechanisms for the sustained on-farm utilization of plant and animal genetic resources, 11th Annual BioEcon Conference in Venice, Italy.
- [3] Daily, G.C. (1997). Nature's Services: Societal Dependence on Natural Ecosystems. Washington DC: Island Press.
- [4] Green, R.E., Cornell, S.J., Scharlemann, P.W. and Balmford, A. (2005). Farming and the fate of wild nature. Science 307, 550–555. dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15618485/> (03.05.2024.).
- [5] Swinton, S.M. i sur. (2006). Ecosystem services from agriculture: looking beyond the usual suspects. American Journal of Agricultural Economics 88 (5): 1160–1166. dostupno na: https://lter.kbs.msu.edu/docs/robertson/swinton_et_al._ajae_2006.pdf (04.05.2024.).